

Leč táží se, co by řekli naši mistři, profesori svaté teologie, kdyby zesnulé mohli hlasitě odpovědět? Co mistr Mikuláš Biceps, nejbystřejší dokazovatel? Co Vojtěch, nejprůzračnější řečník? Co Jenek, nejpohotovější matematik? Co Mikuláš z Rakovníka, nejvýznačnější básník? Co Mikuláš z Litomyšle, nejprozíravější rádce? Co Štěpán z Kolína, nejohnivější horlitel pro vlast? Co Jan Štěkna, kazatel znamenitý jako dunící polnice? Co Petr ze Stupna, přesladký hudebník a posléze zvláště horlivý kazatel? Co by odpověděli tito a co všichni ostatní, po jejichž náhrobcích šlapeme? Zajisté by řekli: „Marnost nad marnost a všecko je marnost. Nic neznamená hlubokost vědění, nikoho nespasí rod nebo krása, nikomu nepomůže hromada zlata, pominul hmotných věcí sled, tak jako na slunci roztaje led.“

Hle, nejmilejší, sám přeslavný vládce, jehož památku nyní slavíme v naději na jeho budoucí blaženost, jakož i oni svrchu jmenovaní naši mistři, nejmilejší v Kristu bratři, zapadli do hlubin rovu jako kameny. Kdo z nás ví, zdali je jim dáno odpočinutí podle ducha? Chceme-li toho dosáhnout, držme se účinně našeho tématu, v němž se nám praví: „Potvrzujte srdci svých, neboť se přibližuje příští páně.“ Hle, páni a bratři v Kristu nejmilejší, odvrhněme marnost světa a obraťme již zrak ke dni přísného soudu, neboť se přibližuje příští páně...

1 *Potvrzujte srdci...*: Jak. 5,8; Hus zvolil verš z úryvku z listu Jakubova (Jak. 5,7-10), který připadal na středu po první neděli adventní, tedy 4. prosince 1409 – 7 *Jan, patriarcha alexandrijský*: snad Jean de Carailac – 14 *Vergilia*: římský básník († 19 př. n. l.); uvedené vyprávění se čte ve vergiliovských životopisech – 39 *Petr Alfonsův*: Petrus Alphonsi († asi 1140), španělský církevní spisovatel; citována jeho sbírka exempel *Disciplina clericalis* (O kněžské kázni; PL 157, 705-706) – 47-86: verše citovány z Alexandreidy Gualthera de Castellione (kn. 10); tento epos byl česky zpracován na poč. 14. stol.; verše na ř. 59-86 přeložil si také Hus do češtiny a užil jich v svém Výkladu (srov. K. Novák, LF 16, 1889, 234) – 71 *noh*: bájeslovné obrovité zvíře, půl orel, půl lev – 98 *Mikuláš Biceps*: dominikán, scholastický filosof, autor zachovaného lat. výkladu na *Sentence Lombardovy* († 1389/90) – 99 *Vojtěch*: Vojtěch Raňků z Ježova (srov. zde na s. 72); *Jenek*: Jenek z Prahy, filosof, vykladač Aristotela (srov. náš Výbor I, s. 749) – 100 *Mikuláš z Rakovníka*: první český kazatel u sv. Víta († 1402); *Mikuláš z Litomyšle*: mistr od r. 1378, čelný funkcionář university, stoupenec reformního směru, podle domněnky Flajšhansovy autor českého veršovaného (nezachovaného) díla o prvních arcibiskupech pražských – 101 *Štěpán z Kolína*: Husův předchůdce jako kazatel v kapli Betlémské (srov. zde na s. 80) – 102 *Jan Štěkna*: cisterciák, předchůdce Štěpána z Kolína jako kazatele v kapli Betlémské, přešel později na universitu krakovskou a bojoval proti reformnímu hnutí; *Petr ze Stupna*: kazatel, autor výkladu na *Matoušovo evangelium* († 1407); o jeho hudebních dílech není nic známo

KVODLIBET

Léta 1410 až 1412 byla na universitě dusnem před bouří. Hus stál v čele pokrokové strany a po Dekretu kutnohorském v čele celé university, ale jeho postavení bylo vratké, protože bylo vázáno na přízeň královu. Bylo potřeba ne-

smírné odvahy a vědecké zkušenosti, aby vzdoroval náporu církevní hierarchie, a velké obezřetnosti politické, aby strana pokroku udržela své pozice a vnitřně sílila. Hus dovedl zasáhnout vždy v pravou chvíli. Když arcibiskup dal potupně spálit Viklefovy knihy (16. července 1410), Hus vysokému kléru nastavil zrcadlo v kázání na téma „Vos estis sal terrae“ (Vy jste sůl země). R. 1410 se arcibiskup zasadil o to, aby se nekonala výroční kvodlibetní disputace (tj. disputace o libovolných tématech), která vždy byla přehlídkou práce university a ukazovala její úroveň. Když se nikdo nechtěl ujmout řízení kvodlibetu připravovaného na první dny roku 1411, přihlásil se k této funkci Hus sám. Kvodlibet jím řízený byl nejen dokladem vysoké úrovně university po odchodu cizích mistrů, ale i dokladem politické prozíravosti a krásných lidských vztahů Husových. Hus jako kvodlibetář uvedl vstupní pojednání (kvestii) a pak uváděl kvestie jednotlivých mistrů (každý hájil svou myšlenku ze stanoviska některého učence nebo školy) vtipnými a hluboce lidskými charakteristikami řečníků. V závěrečném proslovu, který je současně patetický a diplomatický, Hus pohotově zapůsobil na vlastenecké city celé akademické obce a jejích příznivců z řad představitelů duchovní i světské moci. Celá kvodlibetní slavnost byla ovšem vedena latinsky.

(Z ÚVODU)

5 K tomu pak, abych se ujal řízení kvodlibetní disputace, přimělo mne, mám-li přiznat pravdu, to, že se pro tento úkol omluvili moji mistři, totiž ctihodný mistr Štěpán z Pálče a ctihodný mistr Šimon z Tišnova. Byvše
10 totiž jeden po druhém od vysokého učení k tomu zvoleni, svorně přednesli své omluvy, zajisté odůvodněné, že nemohou podstoupit tuto nesnadnou práci. Já pak, kterýž jsem k tomu méně vhodný, v upřímné a vytrvalé starostlivosti o to, aby naše životodárné vysoké učení nejalovělo ve vědách bez možnosti cvičení a aby se žárlivcům, kteří na ně pošťkávají, neposkytovala příležitost je tupit, rozhodl jsem se raději podstoupit námahu spojenou s kvodlibetní disputací, a pokud to dokáže uskutečnit mé malé nadání,
15 zneklidňované rozmanitými překážkami, podle možnosti podnitit skvělé talenty ctihodných mistrů k jasnému ozřejmování skrytých pravd.

O to se tedy, jak jsem řekl, musí vynasnažovat naše disputace, aby se rozmnožovala sláva boží, aby se hubila sofistická klamnost a odkrývala se
20 neznámá pravda, posléze aby moje neznalost byla od ctihodných mistrů poučena a aby pro ně samé byla tu možnost cvičení, zaručující, že nadání nebude zahnívát a že se žákovské mysli nakloní k bedlivějšímu studiu.

Pročež snažně vás prosím, převýborní mistři a páni, aby se vaše rozum-
nost nerozpakovala zaměřit své duševní oči na tuto naši disputaci, protože
20 s boží pomocí budou v ní moci najít, i když ne ode mne, otázky kladoucího, ale aspoň od odpovídajících, trochu pokrmu k vlastnímu osvěžení.

Neboť nelze se divit – podle Seneky v osmém listě –, že z téže látky si každý vybírá něco vhodného pro své zájmy, protože na téže louce hledají vůl píci, pes zajíce a čáp ještěrku. Proto tedy s boží pomocí nepochybně

25 najde bedlivý posluchač, sbíraje výklady a odpovědi mistrů, v naší dis-
putaci něco, čím by sytil svůj rozum. Bude tu totiž shledáno Platónovo
dokazované božstvo s ideami, Aristotelova upřímná pravda v logických
důkazech, otevrou se tu teorémy Eukleidovy, axiomy Michalovy, aforismy
Daretovy a výsledky zkoumání Hippokratových. S námi tu bude i Ptole-
30 maiova neskrývající se sláva i znalost zákonů a nebude se moci utajit arit-
metická úměra, hudební souzvuk, rétorická výmluvnost, ani mluvnická
shoda, jak ji učí gramatika, pečlivá chůva mládeže. Což se však neozve také
mravověda, které nás učí nejenom pohan Aristoteles nebo Seneka, nýbrž
i sám filosof nejmravnější a nejlepší, pán náš Ježíš Kristus? Jej nemohou
35 věrní křesťané vyloučit z disputace, neboť kdo by jeho vylučoval, ten by
beze vši pochybnosti vylučoval pravdu, a tak by zůstala v celé disputaci
sofistická klamnost.

Proto opíraje se o ochranu tohoto největšího mistra a začínaje ve
jménu pozeňnané a velebné svaté trojice od toho, jenž jest prapůvodem
40 všelikých účinků, jímž se začíná veškeré naše jednání a k němuž má posléze
směřovat, předkládám otázku k disputování v této podobě:

Zda závisí nejlepší uspořádání vesmíru na první bytosti, rozumově
činné a neproměnné, všemohoucí a vševědoucí?

1 *quodlibetní disputace*: velická několikadenní disputace o nejrůznějších tématech
středověké vědy (lat. quodlibet „cokoli“), výroční přehlídka učenosti mistrů artistické
fakulty před pozvaným obecnstvem a studentstvem – 3 *Štěpán z Pálče*: mistr od r.
1391 (viz zde s. 221); *Šimon z Tišnova*: mistr od r. 1399; zprvu stoupenec učení
Viklefova, od něhož později, podobně jako Páleč, ustoupil – 22 *Seneka*: Epistulae
ad Lucilium (Listy Luciliovi), 108,29 – 26 *Bude tu totiž shledáno...*: příklady zá-
stupců rozmanitých vědních oborů jsou vzaty z Pseudo-Boethiova spisu De disciplina
scholastica (O školské kázni; PL 64, 1232); mínění filosofové Platón a Aristoteles,
matematik Eukleides, právník a filosof Michael Psellos, básník Dares, lékař Hippo-
krates, astronom Ptolemaios – 41 *předkládám...*: jde o téma tzv. principiální kvestie,
kterou vypracoval quodlibetář, ale přednášel některý bakalář

(UVEDENÍ MISTRA KŘIŠŤANA Z PRACHATIC)

Poněvadž hvězdovládný pán ve své největší stavbě neumístil nadarmo
výšky, šířky, hloubky a vzdálenosti, pořádaje všecko ve váze a v míře, lze
lidskému duchu myšlenkově vystoupit vzhůru až k nejzazšímu nebi, pro-
běhnout od východu až k západu a sestoupit až do nejspodnější hlubiny,
5 aby pozoroval nahoře slávu a dole bídu. Takto totiž vystupují lidé až k ne-
besům a sestupují až do pekel, takže jejich duše z rozmrzelosti až umdlévá,
totiž samou touhou po výšinách a hrůzou před nížinami. Nelze se proto
divit, že bude tu předvedena před nás věda geometrická nejhlubšího Euklei-
da. A náš ctihodný mistr Křišťan se s největším potěšením obírá úkony

- 10 měřickými a o této jeho zvláštní náklonnosti k nim rozhodlo snad samo postavení hvězd při jeho narození. Proto jemu jakožto nejhlubšímu Eukleidovi předkládá se otázka o úkonech měřických v tomto znění:

Zda dovede zkušený geometr spolehlivě nalézt geometrickými nástroji délky, výšky, hloubky a vzdálenosti těles.

8 *Eukleida*: Eukleides, alexandrijský matematik kolem r. 300 př. n. l., napsal učebnici (*Stoicheia*, lat. *Elementa*, čes. *Základy*), podle níž se učilo geometrii na školách až hluboko do novověku – 9 *Křišťan*: mistr Křišťan z Prácheň (viz o něm zde v 2. sv., oddíl Přírodovědná a lékařská literatura)

(UVEDENÍ MISTRA CTIBORA Z VELVAR)

Když se nám takto dostalo dostatečného poučení v měření délek, výšek, hloubek a vzdáleností, zbývá objasnit měření lidských činů ve ctnostech. Jako hledí zkušený geometr nalézt přesnou míru v kolikosti, tak touží moralista najít přesnou míru ve ctnosti. Učil pak takovéto míře filosof Noe.

- 5 Jako geometricky vybudoval archu 300 loket zděli, 50 loket zšíří a 30 loket zvýší, tak poučoval, v čem spočívá mravní život lidí. Rovněž jako první objevil Noe révu a začal vzdělávat vinici, jak je zřejmé z 9. kap. 1. knihy Mojžíšovy. Vykládá totiž Josef v díle O příčinách jevů přírodních, že Noe objevil planou révu, zvanou labrusca podle okraje (*labrum*) cest. Protože
- 10 byla trpká, vzal čtverý druh krve, totiž lví, beraní, vepřovou a opičí, smísiv takouto krev s prstí, připravil mrvu a přesně ji umístil ke kořenu každé rostlinky, aby réva zahrnala trpkost a vydávala sladké plody. Když pak tohoto vína popíjel, opil se a obnažil ve svém stanu, proč se mu posmíval mladší (totiž důstojností) z jeho synů, Chám. A když Noe vystřízlivěl,
- 15 shromáždil syny a ukázal jim na povahu vína, poznamenav, že proto přimísil krev řečených živočichů, aby se lidé poučili, že požitím vína se z nich stávají někdy lvi – hněvivostí, někdy nemyslicí beraní – ztrátou rozumu, někdy vepři – zhýralostí, někdy opice – všetečností.

- Poněvadž tedy náš velebný mistr Ctibor rád pije víno jako druhý
- 20 Noe, tedy aby se mohl raději rozhodnout pro víno, kdyby mu bylo předloženo pivo i víno, jakož si máme z předložených dobrých věcí vybrat tu nejlepší, tak jako Noemovi, velkému filosofu, po právu se mu předkládá otázka v tomto znění:

- Zda kterýkoli člověk, který, jsou-li mu předložena dvě dobra, větší
- 25 a menší, stejně snadno pro něho dosažitelná, bude dělat menší dobro a pomine dobro větší, dopouští se smrtelného hříchu?

4 *Noe*: biblický syn Lamechův, známý z vypravování o potopě světa – 8 *Josef*: Josephus Flavius, dějepisec z 1. stol. n. l., napsal *Starožitnosti židovské* o 20 knihách a *Dějiny války židovské* o 7 knihách – 9 *planou révu*...: již starověká etymologie slova *labrusca*; srov. *Isidorovy Etymologie* (PL 82, 602-603) – 19 *Ctibor*: Ctibor z Velvar, jinak z Dačic, mistr artistické fakulty od r. 1390

Zbývá postoupit ještě o něco dále, a to k otázce, zda někdo bude moci překážet nejvyššímu pánu v jeho zařízeních. O tom bude moci povědět například velebný náš mistr, mistr Jakoubek ze Stříbra jako Empedokles, přehorlivě usilující o blaženost, který v přesvědčení o nesmrtelnosti duši a v naději na šťastnější život odevzdal se v Aténách ohni a ochotně podstoupil smrt.

Tento Empedokles také, jak praví Boethius v předmluvě díla O hudebním umění, tou měrou se vyznal v hudebním umění pěveckém, že jím mírnil obtíže rozhněvaných lidí. Také náš velebný mistr je hudebník znamenitý, takový, o kterém praví Alan v díle O náрку přírody: „Tu osel prázdným hýkáním obtěžuje zjemnělý sluch, jako by někdo obráceně hrál na varhany a dopouštěl se hrubých chyb v hudbě.“ Náš mistr totiž dovede tak zladit hlas, že jej nedokáže náležitě zvednout z c na f. Ale poněvadž v ladění hlasu nijak podstatně nespočívá přemítání, proto jeho přemítavá mysl dbá všeho ladění jenom nepatrně, naproti tomu napodobuje zásady Empedoklovy v obtížnějších věcech. Jedna totiž ze zásad Empedoklových, jak se uvádí v předmluvě spisu O obživě, zní: „V celé rozmanitosti věci jsou tři hlavní: opovrhování vrtkavým nadbytkem, touha po budoucí blaženosti a osvětlení mysli. Z nich není nad první nic čestnějšího, nad druhou nic blaženějšího, nad třetí nic účinnějšího k urychlenému dosažení obou prvních.“ Dobře také odpověděl Empedokles na otázku, proč žije: „Abych se díval na hvězdy. Odstraň nebe, a nebudu ničím.“ U tohoto Empedokla je takovýto popis boha: „Bůh je koule, jejíž střed je všude a povrch nikde.“

Poněvadž tedy náš mistr, jak zkušenost plně učí, pohrdá hojností vrtkavého nadbytku, chová touhu po budoucí blaženosti a má osvětlenou mysl a převážně se zabývá bohem, jako že snad mnoho poví o bohu v své odpovědi, proto se mu předkládá otázka o samotném bohu jako nejvyšším knížeti, a to v tomto znění:

Zda může nejvyššímu vládci ve výkonu jeho rozkazu překážet vládce nižší?

3 *Jakoubek ze Stříbra*: mistr od r. 1397, kazatel a později šířitel přijímání podobojí (viz zde na s. 231); *Empedokles*: Empedokles z Akragantu, řecký filosof z 5. stol. př. n. l.; zprávy o něm, zčásti vybájené, převzal Hus z Burleyových Životopisů – 7 *Boethius*: zprostředkovatel antické filosofie křesťanskému středověku († 524 n. l.); cit. místo z *De arte musica* I,1 převzal Hus též z Burleye – 10 *Alan*: Alanus ab Insulis (z Lille), básník a teolog z 12. stol.; cit. spis *De planctu naturae*, s. 441 vyd. Wrightova

Ó přeslavné České království, ó Praho, slavné město, vstaň, rozhlédni se a plesej! Všichni zde shromáždění přišli kvůli tobě, jsou to tvoji synové a kvůli tobě přišli, aby tvé potomky poučili v rozumnosti a moudrosti. Kvůli tobě přišli: raduj se, město Praho! Z tvého boku vzešli, ty jsi je
5 živila, tys je učila, tys je vychovávala: tvoji jsou, tvou čest hledají. Proto se raduj a plesej! Nic se neboj povyku svých soků, kteří tvoje dítko, vysoké učení pražské, každodenně se snaží rdousit nespravedlivými pomluvami a nástrahami.

A nemysli si, město Praho, že jsem předvedl jenom tak neveliký počet
10 mistrů. Věz, že je mnoho mistrů svaté teologie, doktorů lékařství, bakalářů svaté teologie a přemnoho filosofů, kteří pro svou dřívější námahu již nejsou podle obyčeje vázání, aby odpovídali v naší disputaci, protože my mladší je musíme uctívat jako význačné otce. Konečně je také mnoho jiných, kteří jsou zaneprázdnění jiným zaměstnáním, a jsou proto omluveni.

Avšak na ony, kteří tebou, město Praho, a nejenom tebou, nýbrž
15 i tvou hlavou, Českým královstvím, a svou matkou, životodárným vysokým učením, záměrně opovrhují, zavolej jako na syny odrodilé, zda budou chtít nadále být tvými syny lidé, kteří jsou v tvém středu tebe dráždí a tobě se vysmívají! Pohled na své opravdové syny, kterak podivuhodně tě
20 ozdobují ovocem své uhlazenosti, moudrosti a výmluvnosti! Vzdej slávu a čest bohu, město Praho, že hřivnu svého rozumu, od samého pána propůjčenou, neukrývají v zemi, nýbrž kladou ji na stůl páně, aby odtud vzal zisk, také svítilnu svou nekladou pod kbelec, ale na svícen, aby ti, kdož vcházejí do škol, viděli světlo pravdy. Jsou si totiž vědomi toho, že pán
25 toho, kdo rozmnožuje jeho hřivny, odměňuje z bohatého daru, avšak sluhu, který se nečinně zdržuje dobrého díla, nejpřísněji trestá.

Uvažuje o tom v duchu i já, nechtěl jsem skrývat hřivnu, kterou mám, byť jakkoli skrovnou, nýbrž odhodlal jsem se vybízením přejemných talentů ctihodných mistrů, byť slabě, jak mi bylo dáno, vyzvat je k poučení
30 svému i studentů. Nepřijal jsem totiž tento pracný úkol nerozvážně, nýbrž vida, že se mistři k tomu zvolení omlouvají, jak jsem řekl na začátku svého úvodu, podstoupil jsem tuto námahu v upřímné a vytrvalé starostlivosti, aby naše životodárné vysoké učení nejalovělo ve vědách bez možnosti cvičení, nýbrž aby vzkvétala podivuhodná jemná učenost mistrů a rozněcovala se srdce mládeže k hojnějšímu chápání věd, posléze aby se sokům
35 našeho životodárného vysokého učení neposkytovala příležitost k pomluvám, ale aby štěkalům byla zavřena ústa.

Jestliže jsem pak při tomto svém úkolu některého z mistrů nějakým slovem trochu poprášil nebo se ho dotkl, jak jsem neměl, odpusťte, prosím,
40 ctihodní mistři, provinilému! A buďtež muži stálí, v pravdě jednomyslní,

učíce pravdě nebojácně! Nebojte se protivníků pravdy, milujte se navzájem, mládež vzdělávejte!

45 A vy, nejmilejší studenti, vystříhejte se vád, nesvárů, sočení! Buďte poslušni svých mistrů ve věcech dovolených! Ctěte je jako otce! Neboť vzroste-li čest boží mezi lidmi, bude se radovat celé království České, bude zářit město Praha, bude oplývat vědami a ctnostmi nad jiná vysoká učení vysoké učení pražské.

50 Aby tedy konec disputace byl přiveden ke konečnému cíli, budiž nejvyšší sláva nejvyššímu a pravému bohu, otci i synu i duchu svatému, jedinému v bytnosti, z něhož je vše, jímž je vše a v němž je vše! Budiž po bohu požeňná neposkvrněná nejčistší panna, matka pána Ježíše Krista! Budiž celému nebeskému dvoru čest a sláva, již nás účastnými račiž učinit sám bůh!

O ŠESTI BLUDIECH

Tento spis je zachován ve verzi latinské a české. Latinská verze je původní a tvoří ji soubor mravních sentencí vzatých z bible, z děl církevních učitelů a ze svodu církevního práva, jejichž celek vyjadřuje jádro Husova názoru na podstatné otázky víry a na poměr mezi vírou a životem. Spis má tedy vlastně charakter přípravy ke kázání. Asi v listopadu r. 1412 – těsně před svým odchodem z Prahy – dal Hus toto dílo zapsat na stěnu Betlémské kaple (vedle základních modliteb „Věřím v boha“ a „Desatera“, zapsaných tam česky) a ve vyhnanství, v červnu 1413, zpracoval je česky. Nejde však o pouhý překlad. V českém zpracování vložil Hus do čela každé z šesti kapitol před soupis výroků o dané otázce úvod, který pojednává o podstatě otázky, a na konec přidal závěr. Dvoji znění traktátu *De sex erroribus* – *O šesti bludiech* je důležité pro poznání Husovy pracovní metody. Je to běžný postup v soudobé kazatelské praxi, kde kazatel z heslovitých poznámek, jaké představuje latinská verze, zpracovával souvislý výklad (jakým je verze česká), ovšem zpravidla jen jako projev mluvený. – Latinská verze spisu *O šesti bludiech* obsahovala jen střední část české úpravy v naší ukázce, od slov „Augustin praví“ až po „Poslušno musí býti boha více než lidí“; tuto část Hus do české verze jen přeložil, ostatek přidal.

(ÚVOD)

5 Znamenav šest bludův, jimiž mnozí mohli by býti zavedeni, položil sem písmo svatých u Betlémě na stěně, aby se jich lidé vystříehli: prvý blud o stvoření, druhý o věření, třetí o hříechův odpuštění, čtvrtý o poslušnosti, pátý o kletbě, šestý svatokupectvie. A tak prvá kapitula jest proti prvému bludu, druhá proti druhému a tak dále.

1 *znamenav* když jsem poznal; *položil sem* umístil jsem, dal jsem napsat – 2 *písmo svatých* spisy, výroky ze spisů církevních Otců (učitelů); *u Bellémě* v Betlémské kapli; *aby se vystříehli* aby se varovali